

УДК 37:74.01/09:504

Юрій Сосницький

аспірант Харківської державної
академії дизайну і мистецтв

Апробація екологічного чинника в дизайн-об'єктах міського середовища (на прикладі курсових і дипломних роботах студентів Харківської державної академії дизайну і мистецтв)

© Сосницький Ю., 2016

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.51678>

Анотація. Розглянуто особливості екологічного стилю як феномену культури художнього проектування, розкрито його основні характеристики, в контексті застосування в сучасному меблярстві. Акцентовано увагу на технологічних аспектах меблів у стилі «еко», зокрема, з'ясовано основні екотехнології, що застосовують при розробленні та виготовленні сучасних меблів, окреслено їхній вплив на художні вирішення останніх, простежено ключові тенденції.

Ключові слова: екостиль, меблі, еко-технології, художнє проектування.

Постановка проблеми. Сьогодні екологізація професійної підготовки дизайнерів є особливо актуальною, оскільки їм доводиться працювати в умовах урбанізованого середовища на грані між технікою, природою та мистецтвом. Уведення екологічної компоненти у сферу проектної діяльності має забезпечити досягнення балансу між природою та матеріальним світом. Варто відзначити, що екологізація дизайн-освіти повинна ґрунтуватися на системному підході й принципах екологічного дизайну. Завдяки цьому буде забезпечуватися цілісність художньої, технічної та екологічної складової професійної освіти майбутнього дизайнера.

Екодизайн — одна з останніх парадигм розкриття у сфері дизайну екологічних принципів і спроб їх вирішення та систематизування у формуванні об'єктів дизайну в предметно-просторовому середовищі шляхом зміни підходів до процесу проектування.

Екологізація дизайн-освіти передбачає застосування системного підходу та забезпечення принципу наступності та перспективності екологічної освіти й виховання. Необхідність відзначити органічне поєднання художнього, технічного та екологічного компонентів навчання, актуалізації творчого потенціалу студентів і є проблемою апробації екологічних принципів формування дизайн-об'єктів міського середовища в роботах Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані в навчальних програмах спеціальності «Промисловий дизайн» і служити основою при розробленні відповідних курсів. Результати дослідження також можуть застосовувати і дизайнери-практики у вирішенні конкретних проектних завдань, можуть служити аналітичним матеріалом при розробленні державних програм розвитку дизайну в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Проведене дослідження є складовою частиною дисертаційної роботи Ю.А. Сосницького «Екологічні принципи формування об'єктів предметно-просторового середовища міста Харкова» зі спеціальності 17.00.07 – Дизайн. Роботу виконано згідно з навчальними планом факультету «Дизайн» Харківської державної академії дизайну та мистецтв (ХДАДМ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зараз в Україні формуються основні засади державної політики, спрямовані на вирішення екологічної кризи, створення конкурентоспроможної продукції та безвідходних виробництв, енергозберігальних технологій і т.д. На хвилі популяризації проблем екології і, одночасно, загострення техногенних ситуацій з'явилися нові наукові напрями, що вивчають процеси взаємодії людини з навколишнім предметним і природним середовищем. Зараз в Україні особливої актуальності набувають теоретичні та практичні дослідження в галузі екологічного проектування. В останні роки збільшується і екологічна складова студентських проектів ХДАДМ. Одними із завдань навчального напрямку «Екодизайн» факультету «Дизайн» стали «Реутилізація промислових відходів способами екологічного дизайну», «Екологічний транспортний засіб», «Міські питні фонтанчики» та ін. [4].

Вивчення наукової літератури, у тому числі наукових праць О.В. Бойчука [2], К.А. Кондратьєвої [2], М.Д. Пригодіна [5], В.Ф. Прусак [6], О.А. Орлової [4], і педагогічної практики дозволили

зробити висновок, що екологічні принципи формування об'єктів міського середовища повинні бути введені в екологізацію дизайн-освіти, а питання екологічного дизайну має входити в зміст більшості навчальних дизайн-дисциплін. Так, О.А. Орлова пропонує таке визначення екодизайну: «Це такий дизайн, естетична цінність якого зростає, або, принаймні, не зменшується з плином часу, це дизайн, який включає в себе екологічні аспекти при формоутворенні дизайн-об'єктів і сприяє виникненню більш досконалої культури виробництва та споживання» [4, с. 9]. В її дисертаційній роботі на прикладі навчального проектування, виконаного в Вищій школі мистецтв і дизайну Бург Гібігенштайн, м. Галле (ФРН) і ХДАДМ, а також авторських проектів, продемонстрована послідовна реалізація принципів екологічного формоутворення. Але не було окремо проаналізовано об'єкти середовищного міського Екодизайну.

Сьогодні виникають значні проблеми з послідовним втіленням у життя ідей екодизайну. Однак у вищих навчальних закладах все виразніше помітна тенденція введення екологічного чинника в проектні розробки, що робить особливо цікавими публікації, присвячені сучасній дизайн-освіті. Ці питання порушені і в публікації М. Вос (M. Vos) «Екологічна інформація для дизайнерів: база даних матеріалів». Дійсно, майбутніх екодизайнерів слід готувати вже сьогодні. Багато університетів відкривають факультети, що вивчають проблеми екологічного проектування. Одним з таких є Технологічний університет в Дельфті (Нідерланди) [9, с. 81]. Ініціатором розвитку екодизайну в його стінах став факультет промислового дизайну. З питань екологічного проектування університет співпрацює з усіма національними університетами Нідерландів, а також входить у відповідні програми, які об'єднують усі скандинавські країни. Автор статті «Екодизайн у професійній практиці» Г. Массет (G. Masset.) справедливо вважає, що дизайнери, які безпосередньо працюють на промисловість, сьогодні зіткнулися з найбільшою проблемою, яка виникла за весь час існування їхньої професії. Якщо раніше, проектуючи виріб, дизайнери не замислювалися над енергетичним або екологічним аспектами виробів, вважаючи їх поза зоною своєї компетенції, то сьогодні «зелене проектування» стає головною прерогативою. Г. Массет вказує, що вихід треба шукати в освіті фахівців, які здатні будуть трансформуватися з «проек-

тувальників виробів» у «проектувальників взаємодій виробів з навколишнім середовищем» [9].

Невирішені частини загальної проблеми. На жаль, сьогодні прикладів, які демонструють ефективність екологічного проектування в нашій країні, не так багато, як хотілося б. Слід зазначити, що теоретичні розробки в галузі впливу екологічних принципів на формування об'єктів дизайну в предметно-просторовому міському середовищі практично відсутні. Але навіть нечисленні практичні розробки, тенденції до гуманітаризації та екологізації дизайнерської освіти, що посилюються в останні роки, демонструють важливість і актуальність впровадження екологічного підходу в сферу проектно-художньої діяльності.

Мета статті — дослідження дизайн-об'єктів міського середовища з урахуванням екологічного чинника на прикладах навчальних студентських і авторських дизайн-розробок.

Новизна. Окреслені підходи до вдосконалення традиційної структури процесу проектування, які можуть бути покладені в основу розроблення моделі екологічного проектування об'єктів у предметному міському просторі.

Виклад основного матеріалу. Процес екологічного проектування відрізняється від традиційного проектного процесу. На всіх стадіях проектної діяльності, починаючи з концепції майбутнього продукту, аналізу конкретних виробничо-технічних процесів, враховуються фактори, що негативно впливають на навколишнє середовище. Оскільки кожен виробничий цикл продукту привносить і певне навантаження на навколишнє середовище, то ці впливи повинні бути враховані в процесі проектування. Уведення екологічного чинника в традиційну структуру дизайн-процесу створить передумови для появи нових продуктів, що відповідають екологічним стандартам якості. Традиційна структура дизайн-процесу, при введенні в неї екологічної складової, може стати основою для розроблення сучасної моделі проектування, що забезпечує естетичний і екологічний баланс в об'єктах. На прикладі навчального проектування (конкурсних, курсових і дипломних робіт), виконаних у ХДАДМ, а також авторських проектів, можна продемонструвати послідовну реалізацію принципів екологічного формотворення.

Перший всеукраїнський фестиваль дизайну «100 осіб дизайну» проводився 2011 року та яскраво продемонстрував спрямо-

ваність учасників на гармонізацію створюваного предметно-просторового середовища з появою екосистемою міського простору, оскільки одним із завдань фестивалю саме й була популяризація тенденцій розвитку сучасного дизайну в Україні.

Серед представлених на конкурс робіт показовим є проект Н.С. Волошиної «Trash Conception», який продемонстрував можливість створення мобільних міських урн з вільно утилізованого каучуку [7]. При наповненні цього об'єкта сміттям він розтягується, змінюючи своє забарвлення на зелений за рахунок поздовжніх перетинів. Акцент ведеться на розташуванні цих урн у рекреаційних зонах і місцях транспортних зупинок.

Т.В. Голодінська запропонувала проект благоустрою ділянки Саржиного Яру, обмеженого територією ботанічного саду [7]. Автор пропонувавारेорганізувати простір шляхом розташування мобільних тентових альтанок. Запропонований проект альтанки імітує своїм обрисом наявний бетонний павільйон оригінальної футуристичної форми на трьох опорах, збудований за проектом архітектора В.С. Васильєва [3].

Ще одним з яскравих конкурсних проектів стала робота Н.А. Фат'янова з благоустрою території навпроти стадіону «Металіст» [7]. Автор запропонував комплекс об'єктів для сучасної трамвайної зупинки: лавок, урн, інформаційних таблиць і покажчиків. Дах зупинки складається із сонячних батарей, що дозволяють працювати цифровим інформаційним табло і вказівникам, а також висвітлювати простір уночі за рахунок накопиченої енергії протягом дня. Цей комплекс дизайн-об'єктів стилістично співвідноситься з реконструйованим спортивним комплексом, дозволяючи створити гармонійне предметно-просторове середовище за рахунок візуальної взаємодії впроваджених об'єктів.

Однією з конкурсних робіт Н.С. Вергунової став проект елементів простору центральної частини Харкова та паркового комплексу «Дзеркальний струмінь». Комплекс спроектованих об'єктів реалізує інтеграцію принципів екодизайну в навчальний процес. Метою цієї роботи стало дослідження шляхів вирішення завдань екодизайну в процесі екологічного проектування міського середовища [7].

Також необхідно відзначити дипломний проект «Меблі з гофрокартону» Д. Браги — цікавий приклад, створений у ХДАДМ. Представлений проект картонних меблів є актуальним, оскільки в

ньому охоплені питання взаємодії різних факторів, що впливають на екологічну ситуацію і виробничі процеси з погляду енергозберігальних і безвідходних технологій формотворення. У розглянутій роботі знайшли відображення такі ознаки екологічного чинника: ресурсозбереження, реутилізація використаного пакувального матеріалу та простота технологічного процесу виготовлення.

Однією з навчальних робіт, що реалізують інтеграцію принципів екодизайну в навчальний процес, став проект питного фонтану студента С. Мерзлякові. Цей міський багатофункціональний дизайн-об'єкт вдало вписався у формотворчу структуру ХАТОБу. Також слід відзначити проекти студентки Ю. Кононенко: світильники «Photo Frame Lamp», розроблені на ідеї Екодизайну і безвідходного виробництва, і «Бетон на газон» (виріб з бетону, що поєднує світильник і горщик для квітів, загалом формуючи образ скульптурної композиції в ландшафті) [7].

Серед цілей проектування таких студентських робіт основним було загострення уваги конкурсантів на проблемі екологізації та гармонізації предметно-просторового середовища міста, проектування об'єктів мультифункціонального призначення, створення промислового зразка, що володіє наступними властивостями: компактністю; мінімальною вагою; сполученими функціями; легкістю інтеграції в простір.

В процесі виконання головних завдань студенти не тільки використовують основні принципи формотворення, але й застосовують у роботах основні ознаки екологічного чинника: безвідходність виробничих процесів (зменшення відходів матеріалу) при проектуванні та виробництві об'єкта; енергозбереження при виробництві та експлуатації об'єкта (можливість автономного накопичення і використання енергії); ресурсозбереження (застосування обмеженої кількості матеріалів); ремонтпридатність; тривалий термін експлуатації; багатофункціональність елементів; можливість проведення подальшого удосконалення модуля («агрегування» — насичення, додавання функцій); безпека експлуатації.

Додатковими умовами проекту повинні бути [4]: використання легких міцних елементів конструкції; технологічність і простота збирання і окремих елементів, і всього об'єкта; вплив навколишнього середовища на формотворення, зокрема, дублювання в об'єкті силуетів локальних домінант; варіанти використання в проекті альтернативних джерел енергії (наприклад, сонячні бата-

реї); розроблення об'єкта з урахуванням різних потреб споживачів.

Необхідно відзначити, що одним з останніх проєктів, створених у рамках співпраці ХДАДМ і Вищої школи мистецтв і дизайну Бург Гібігенштайн у м. Галле, є розробка теми «Мультисенсорна культура міста». Що таке місто як особливий об'єкт роботи для спеціалістів різних галузей? Яку роль відіграє культура як потужний ресурс міського розвитку? Такі питання зачіпалися в цьому проєкті. Наприклад, у Великобританії на державному рівні прийнято проєкт «Розвиток і відродження міст засобами культури», коли в якості найважливішого ресурсу та елементу, на якому ґрунтується міський розвиток, є не виробництво і навіть не соціальна політика, а саме культура й культурний розвиток. Причому культура, що розуміється особливим чином і дуже широко [9]. Загальний напрямок робіт на тему «Мультисенсорна культура міста» передбачало оцінку середовищної культури м. Харкова з погляду емоційного, мультисенсорного сприйняття, з тим, щоби на прикладі півтора мільйонного міста позначити такі основні проблеми великих міст як постійне збільшення кількості автотранспорту, підвищення рівня шуму, соціальне розшарування суспільства. Першим кроком на шляху виявлення проблемних зон стало проєктне завдання на тему «Візуальна культура міста». Аналіз проєктної ситуації міста на тлі глобальних емоційних станів, що відбуваються в ньому, що наповнюють середу метрополії, проведений студентами, дозволив позначити етапи вдосконалення предметного середовища окремих районів. Мультисенсорний аналіз впливу навколишнього середовища повинен проводитися з урахуванням усіх цих аспектів і в безпосередньому контакті із середовищем. Саме тому студенти самостійно обрали міські об'єкти, які, на їхню думку, мають підвищену емоційну активність. Було поставлено завдання художніми засобами відобразити залежність виникнення або не виникнення емоції від кількості інформації, яку отримує суб'єкт. Результатом проєктного експерименту стали роботи, які демонструють емоційний стан середовища і ставлення до нього людини в різних ситуаціях.

Висновки. Проаналізовано низку прецедентів проєктних розробок останнього десятиліття, на формотворення яких вплинув екологічний фактор. Окреслені підходи до вдосконалення традиційної структури процесу проєктування предметно-просторового середовища міста, які можуть бути покладені в основу розробки

моделі екологічного проектування. Напрямок екологічного дизайну актуалізує виховну, ціннісно-орієнтаційну (аксіологічну), адаптаційну функції. Він багато в чому сприяє формуванню дбайливого ставлення до навколишнього середовища: економії ресурсів, прагненню до довговічності речей, що оточують людину, а також створення безпечних і сприятливих умов для фізичного і психічного здоров'я людини. Причому в поняття «екологічно чистий об'єкт» вкладається не тільки відсутність негативного впливу на середовище, а й психологічний комфорт користування ним. Висновки, що були отримані в результаті проведеного аналізу, є підґрунтям для наступного вивчення теми та виявлення інноваційних концептуальних підходів та екологічних принципів у формуванні середовищного дизайну. Використання майбутніх результатів дослідження дозволить оптимізувати методіку дизайн-проектування.

1. Бойчук О.В. Основні напрями розвитку екодизайну / О.В. Бойчук, О.О. Галушка // Становлення, розвиток і сучасні проблеми вищої художньої та промислової освіти в Україні : тези доп. Всеукр. наук.-метод. конф. / [упоряд. Л. Бикова]. — Харків : Вид-во ХХПІ, 1996. — С. 28-29.
2. Кондратьєва К.А. Дизайн и экология культуры / К.А. Кондратьева. — М. : Изд-во МГХПУ им. С.Г. Строгонова, 2000. — 105 с.
3. Лисовский В.Г. Николай Васильев. От модерна к модернизму / В.Г. Лисовский, Гашо Р.М. — СПб. : Коло, 2011. — 464 с.
4. Орлова О.О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав.: спец. 05.01.03 «Технічна естетика» / О.О. Орлова. — Харків, 2003. — 20 с.
5. Пригодін М.Д. Біонічний екодизайн і екологічні аспекти при проектуванні промислових виробів / М.Д. Пригодін // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. праць. — Харків : Вид-во ХДАДМ. — 2011. — № 1. — С. 46-48.
6. Прусак В.Ф. Особливості екологічного світогляду майбутнього дизайнера в системі неперервної освіти / В.Ф. Прусак // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. — Сер. : Педагогіка. — Тернопіль, 2011. — № 2. — С. 86-90.
7. Результати відбору робіт на конкурс 100-особи дизайну. — [Електрон. ресурс] — Режим доступу: [//design-kharkov.org/2011/06/03/rezultaty-otbora-rabot-na-konkurs-100-lica-dizajna](http://design-kharkov.org/2011/06/03/rezultaty-otbora-rabot-na-konkurs-100-lica-dizajna).

8. Троцька О.С. Екодизайн у контексті вирішення проблем екологізації дизайн-освіти / О.С. Троцька // Науковий вісник НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.18. — С. 389-392. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvnlту_2013_23.18_67.pdf.
9. Multisensuelles Design. Eine Antologie / Hrsg. Luckner P. — Halle : HKD, 2002. — 720 s.

ANNOTATION

Yuriy Sosnitskiy. Approbation of ecological factors in environment designs' objects at works (of Kharkiv state Academy of design and arts).

The article describes a number of project developments at last decade, shaping of which affected the environmental factor. Intended approaches to improve the structure of traditional design process in environment of the city. Analysis of projects is clearly demonstrated the use of the basic principles of formation and the ecological principles use. Outlined a number of factors may be the basis for defining conceptual approaches in environmental design. The result of the environmental objects analysis of KSADA students is the basis for further identify innovative environmental principles in shaping environmental design.

Keywords: ecodesign, design, environment, ecology, principles, objects.

АННОТАЦИЯ

Юрий Сосницький. Апробация экологического фактора в дизайн-объектах городской среды (на примере дипломных и курсовых работ харьковской государственной академии дизайна и искусств). В статье описан ряд проектных разработок последнего десятилетия, на формообразование которых повлиял экологический фактор. Намечены подходы в совершенствовании традиционной структуры процесса проектирования предметно-пространственной среды города. Анализ проектов не только четко показал использование основных принципов формообразования, но и применение ряда экологических принципов. Очерченный круг факторов может быть положен в основу структурирования концептуальных подходов в экологическом проектировании. Результат проведенного анализа объектов средового дизайна студентов ХДАДМ является основой для дальнейшего выявления инновационных экологических принципов.

Ключевые слова: екодизайн, проектирование, предметно-пространственная среда, экология, принципы, объекты.